

UDC 37.018.54:78]:37.015.31:172.15

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2023-18-142-154>

Patriotic Education of Children’s Music School Students in the Process of Studying Compositions for Kobza

Iryna Poluboiaryna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Glier Kyiv Municipal Academy of Music

✉ 31, Hetman Pavlo Skoropadsky Str., Kyiv, Ukraine, 01032

E-mail: 195828@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1911-8183>

Патріотичне виховання учнів дитячих музичних шкіл в класі кобзи

Ірина Іванівна Полубоярина

доктор педагогічних наук, професор,

Київська муніципальна академія музики імені Р.М. Глієра

✉ вул. Гетьмана Павла Скоропадського, 31, м. Київ, Україна,

01032

Abstract

The article substantiates the relevance of the problem of the formation of patriotism among students of children’s music schools by means of epic musical works for kobza. **The purpose of the article** is to consider the educational work of patriotic orientation in the educational process of a children’s music school, to determine the purpose, tasks, forms and methods,

pedagogical conditions of patriotic education. **Research methods.** The following research methods are used to realize the defined goal: theoretical (analysis of scientific literature, synthesis, generalization, classification); empirical (observation, survey, study and analysis of educational and methodical documentation, plans of educational work). **Results.** The main task of the modern Ukrainian art school is determined, which consists in solving the important problem of implementing the value foundations of children's musical education. The definition of the concept of "Kobzarstvo" is given, which is characterized by a patriotic and civic orientation, an orientation towards the performance of author's and folk highly spiritual epic works, thoughts. It was determined that it is at school age that it is most appropriate to attract students to patriotism through the study of the highly artistic Ukrainian musical repertoire for kobza. It has been proven that the main goal of the process of patriotic education is the moral and psychological preparation of children to protect the Motherland and serve it. It is shown that studying the musical repertoire for kobza contributes both to the formation of patriotic concepts and to the improvement of students' interests and ideals. **Conclusions.** Therefore, the current task of Ukrainian children's musical education is the acquisition of knowledge of folk folklore, the desire to defend one's ideals, an active life position, and participation in the life of Ukrainian society. Pedagogical conditions for patriotic education of children's music schools students are substantiated: filling the educational process of children's music school with patriotic content through the use of highly artistic epic thoughts of Ukrainian professional composers and amateurs in kobza lessons; using the particular forms of extracurricular work (participation in creative competitions, Olympiads of various levels, volunteer activities, educational work in the city and region, which contributes to the development of the intellect and emotions of school pupils) in the educational process; ensuring patriotic upbringing of children in the family; introducing the elements of digitalization into the

educational process of a music school with the aim of forming socially significant behaviour in a child and understanding its significance.

Key words: patriotic education, kobza, pedagogical conditions for the formation of patriotism, students of children's music schools.

References

1. Yeremenko, O. (2014). Kobzarstva yak kulturolohichnoho fenomena: Shevchenkova interpretatsiia [Kobzarstva as a Cultural Phenomenon: Shevchenko's Interpretation]. *Materials of the scientific and practical conference "Kyiv and Kyivans in the socio-cultural space of the 19th-20th centuries: Shevchenko scholarly discourse" 05/29/2014. Kyiv*. Retrieved from https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4865/1/O_Yeremenko_29_5_14_konf_IS.pdf [in Ukrainian].

2. Kulchytskyi, V. (2020). Pedahohichni umovy formuvannia patriotychnoi vykhovanosti uchniv v umovakh hlobalizatsii [Pedagogical Conditions for the Formation of Patriotic Education of Students in the Conditions Of Globalization]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 68(1), 20-24. Retrieved from http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_1/5.pdf [in Ukrainian].

3. Poluboyaryna, I. (2016). Kompetentnisnyi pidkhid do mystetskoi osvity [Competency approach to art education]. *Aspekty istorychnoho muzykoznavstva – Aspects of historical musicology*, 8, 118–128. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/asismy_2016_8_15 [in Ukrainian].

4. Sliusarenko, T. O. (2018). Bandurne mystetstvo v ukrainskomu kulturnomu prostori (na prykladi bandurnoho vykonavstva Slobidskoho rehionu KhKh – poch. KhKhI st.) [Bandura art in the Ukrainian cultural space (on the example of bandura performance of the Slobid region of the 20th - early 21st

centuries)]. Kharkiv: Pravo. Retrieved from https://pravoizdat.com.ua/image/data/Files/517/3_Bandurne_mistectvo_vnutri.pdf [in Ukrainian].

5. Cheremskyi, K.P. (2008). Tradytsiine spivotstvo. Ukrainski spivtsi-muzykanty v konteksti svitovoi kultury [Traditional community. Ukrainian singers-musicians in the context of world culture] Kharkiv: Athos. P. 159. [in Ukrainian].

6. Cheremskyi, K. P. (2002). Shliakh zvychaiu [The way of custom]. Kharkiv : Hlas. P. 6. [in Ukrainian].

7. Poluboyarina, I. (2018) Processes of Integration in the Professional Training of Musicians as the Basis for their Spiritual Development. *Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts*. In Olga Oleksiuk (Ed.). PP. 21-31. Retrieved from <http://oleksyuk.com/wp-content/uploads/2020/07/Kembridzh-II-vidannya-Individual-Spirituality-in-Post-nonclassical-Arts-Education.pdf>.

Вступ

Патріотичне виховання дітей шкільного віку починається із пізнання творчої спадщини музикантів-аматорів та професійних діячів культури та мистецтв України. У процесі розвитку людина поступово усвідомлює свою приналежність до освітнього середовища школи, народу своєї країни. Вершиною патріотичного виховання учнів шкіл є усвідомлення себе активним громадянином.

Сучасна українська школа покликана вирішувати саме ці важливі завдання реалізації ціннісних основ музичної освіти. Тому одним з основних завдань викладачів музичних шкіл, зокрема викладачів гри на кобзі є спланувати педагогічний репертуар, який викликав би інтерес у дітей. У репертуарні списки варто включити найкращі твори, написані для кобзи та бандури.

Аналіз актуальних досліджень. Загальновідомим фактом є те, що гра на кобзі є синтезом вокального й інструментального виконавства. Цей феномен в різних

аспектах досліджували такі дослідники як А. Гуменюк, Л. Кияновська, Ф. Колесса, М. Максимович, Л. Мандзюк, Д. Ревуцький, Н. Роман, Т. Слюсаренко, М. Сумцов, Г. Хоткевич, К. Черемський та ін.

На думку К. Черемського, кобзар – «традиційний український співець, виконавець на народному інструменті – кобзі» (Черемський, 2002). Далі музикознавець зазначає, що «кобзар являє собою образ народного співака, співака-мандрівника, виконавця епічних творів у супроводі кобзи» (Poluboiaryna, 2018). Кобзарі є носіями кращих рис українського національного характеру, носіями вищих моральних і духовних цінностей українського народу (Слюсаренко, 2018).

Для нашого дослідження важливою думкою є положення К. Черемського, що кобзарство характеризується патріотичним і громадянським спрямуванням, орієнтацією на виконання високодуховних творів, дум.,

У XVII столітті мадрівники-кобзарі знайомлять Західну Європу із українським фольклором як наслідок цього звернення таких композиторів як Й.-С. Бах, Л. ван Бетховен, Й. Гайдн, Ф. Ліст, К. Вебер, Ф. Шуберт та інших до українських народних мотивів (Єременко, 2014).

Психологи стверджують, що саме у шкільному віці найдоцільніше прилучення учнів до патріотизму через вивчення музичного репертуару для кобзи.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб розглянути виховну роботу патріотичного спрямування у освітньому процесі дитячої музичної школи, визначити мету, завдання, форми та методи, педагогічні умови патріотичного виховання.

Методи дослідження. Для реалізації визначеної мети у роботі використовувалися такі методи дослідження: теоретичні (аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення, класифікація); емпіричні (спостереження, опитування, вивчення і аналіз навчальної та методичної документації, планів виховної роботи).

Виклад основного матеріалу. Науковці стверджують, що формування патріотичних цінностей у сучасного школяра має бути цілеспрямованим та адресним процесом, головна мета якого – моральна та психологічна підготовка до захисту Вітчизни, служіння йому. Тому що саме на основі патріотичних цінностей можна виховати відповідальну, мужню, духовно розвинену особистість. Навчання грі на кобзі та вивчення музичного репертуару для цього інструменту сприяють як формуванню патріотичних понять, а й удосконаленню інтересів та ідеалів. Учні становлять те ядро, яке формуватиме майбутнє нашої Країни, розвиватиме ідею української державності.

Патріотичне виховання має орієнтуватися не лише на любові до Батьківщини, а й віри в себе, у власні сили, у великі звершення наших батьків та дідів. Це любов до кожного куточку та кожного громадянина України. Виховувати дітей варто на творчих досягненнях та музичних перемогах, на творенні.

Тому, в процесі навчально-виховної діяльності музичних шкіл акценти цієї діяльності перемістилися до сфери патріотичного та морального виховання. Таким чином, виховання громадянина та патріота знаходиться у центрі уваги адміністрації школи та проектування освітнього середовища закладу музичної освіти (Полубоярина, 2016).

На нашу думку, виховна робота з патріотичного виховання вважатиметься ефективною, якщо учні опанують знання історії кобзарства, найкращих зразків кобзарської музики, сучасного культурного життя суспільства. Якщо у них буде розвинене почуття гордості за свою країну – неньку Україну, а інформаційна та правова культура будуть сформовані на високому рівні. Діти повною мірою повинні опанувати у класі кобзи знання народного фольклору, прагнути відстоювати свої ідеали, сформувати активну життєву позицію, брати активну участь у житті музичної школи.

А зараз у нашому дослідженні варто звернути увагу на ті форми та методи виховної роботи, що формують зростання цінностей патріотичного виховання.

Сучасна мистецька школа покликана вирішувати важливі завдання реалізації ціннісних основ музичної освіти, однією з яких є патріотичне виховання (Poluboyarina, 2018).

Поставлені перед музичною школою завдання патріотичного виховання передбачають не тільки формування віри й переконань, а й втілення теоретичних пропозицій у конкретні відносини. У зв'язку з цим останнім часом активізувався пошук нових методів та форм організації процесу безперервного виховання. Безперервне виховання учнів визначає основні умови ефективності патріотичної роботи в закладі освіти: професіоналізм, високий рівень ідейної переконаності вчителів. Для його ефективного рішення від педагогічного колективу школи потрібно створення цілісної системи формування патріотичних орієнтирів у учнів.

Організація виховного процесу має деякі труднощі, пов'язані з недостатнім навчально-методичним забезпеченням, організацією та плануванням роботи з патріотичного виховання.

Метою діяльності педагогічного колективу музичної школи повинно стати прищеплювання учням любові до Батьківщини, залучення їх до підготовки та проведення позакласних заходів, що спрятиме розвитку їхнього патріотизму, громадянськості, історичної пам'яті, соціальному обов'язку; формування основ національної самосвідомості.

Для досягнення мети патріотичного виховання музична школа вирішує такі основні завдання:

- вивчення музичної історії, національного фольклору свого краю;
  - виховання почуття любові, гордості за свою Батьківщину, готовності її захищати;
-

- розвиток у дітей та підлітків поваги, милосердя та співчуття до ветеранів війни та праці, родин загиблих захисників Вітчизни, людей похилого віку;

- створення необхідних умов виховання патріотизму, як духовної складової особи громадянина.

Правильне визначення мети та завдань патріотичної роботи допомагає вибрати оптимальні методи та форми організації виховних заходів:

- творчі мистецькі конкурси та олімпіади;
- пошуково-дослідницька робота з вибору музичного матеріалу для кобзи;

- просвітницька робота у місті та області;

- інсценування музичних творів.

Методи: відвідування концертів кобзарського та бандурного мистецтва, перегляд відеофільмів, прослуховування відео-роликів в інтернеті.

Сучасний світ вимагає нових виховних підходів, здатних розвивати почуття громадянського обов'язку, любові до Батьківщини, поваги до історичного минулого свого народу.

Говорячи про взаємодію педагога-організатора з класними керівниками та дитячими музичними колективами, важливо сказати про створення позитивного психологічного клімату та активного виховного середовища в школі, які включають:

- збереження шкільних традицій: запрошення ветеранів на класну годину, вітання зі святами, надання посильної допомоги;

- розвиток творчості, що проявляється у підготовці яскравих позакласних заходів;

- підтримка учнівського самоврядування, творчої ініціативи та спрямування їх у потрібне русло;

- участь викладачів у різноманітних шкільних справах.

Дітям нецікаві сухі та нудні позаурочні заходи. Вони

бажають відпочинку від навчання, щоб могли не лише отримати якісь виховні моменти, а й розважитись. Усі заходи у Харківській музичній школі-десятирічці ми проводимо в ігровій формі, у формі конкурсів, брейн-рингів. Після закінчення заходів діти випускають відео-матеріали заходу. Ми повинні навчити наших дітей навчатися та відпочивати гідно, цікаво та з користю для них та для суспільства.

А зараз варто зупинитися на ролі збереження традицій у патріотичному вихованні.

Патріотичні почуття закладаються у процесі життя та буття людини, у межах конкретного соціокультурного середовища. Люди з моменту народження інстинктивно, природно і непомітно звикають до навколишнього середовища, природи та музичної культури своєї країни, до звичаїв та побуту свого народу. Тому основою формування патріотизму є глибинні почуття любові і прихильності до своєї культури, свого народу, своєї української землі, які сприймаються як рідне природне і звичне довкілля людини.

Ще з початкових класів діти через музичний фольклор знайомляться з життям та історією свого народу. В українському музичному фольклорі поєднується слово, музичний ритм і співучість. Фольклор є найбагатшим джерелом пізнавального та морального розвитку дітей. Музичне мистецтво допомагає сприймати те, чого не можна безпосередньо спостерігати у навколишньому житті, воно розвиває та виховує почуття. Велике значення для патріотичного виховання дітей має їхня активна різноманітна діяльність. Святкові гуляння надають величезне поле для діяльності у цьому напрямі.

У фольклорній музиці зібрано усе життя та історія українського народу, звичаї та обряди наших предків, які сьогодні можуть широко використовуватись у музичному житті школи та на заняттях з гри на кобзі. За допомогою традиційної фольклорної музики діти долучаються до

музичної культури свого народу. Елементи фольклору використовуються під час уроків гри на кобзі. У позаурочний час учні відвідують вистави, концерти, виступи фольклорних колективів міста.

На прикладі народних звичаїв та обрядів наших предків на заняттях з кобзи ми показуємо, наскільки важлива роль фольклору у вихованні нинішнього покоління. Щоб виростити достойних людей, необхідно виховувати їх патріотами, щоб виховати патріотичність у сучасних дітях, потрібно з дитинства розповідати про минуле, історію та музичну культуру нашого краю. Народ, який не знає свою мову, історію та звичаї, зникне без сліду. Вивчення музичного фольклору під час занять гри на кобзі є найважливішим засобом запобігти цього.

Досягнення цілей патріотичного виховання має здійснюватися через взаємодію музичної школи, родини та освітнього середовища, що сприяє формуванню стійких уявлень про світ, суспільство, державу, основні права та обов'язки дітей та учнів, їх соціальні зв'язки та стосунки.

У музичній школі планування та організація патріотичного виховання повинна здійснюватися таким чином, щоб ідейна спрямованість, проблематика, зміст виховних заходів, інформаційних годин носили випереджальний характер, сприяли розвитку пізнавальних, інтелектуальних, культурних потреб учнів.

Нині ведеться пошук нових технологій створення сприятливих умов соціалізації учнів, виховання громадянських і патріотичних почуттів.

Цій проблематиці присвячено багато наукових досліджень, їх аналіз дозволив виокремити педагогічні умови патріотичного виховання учнів дитячих музичних шкіл.

1. Наповнення патріотичним змістом освітнього процесу дитячої музичної школи через застосування на заняттях з гри на кобзі високо художніх епічних дум українських

композиторів. Робота над такими творами допоможе викладачу «виховувати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконувала свої обов'язки, усвідомлювала соціальні проблеми Батьківщини й українського народу» (Кульчицький, 2020).

2. Використання в навчально-виховному процесі таких форм позакласної роботи як участь у творчих конкурсах, олімпіадах різних рівнів, волонтерські заходи, просвітницька робота у місті та області, що сприяє розвитку інтелекту та емоцій вихованців шкіл.

3. Забезпечення патріотичного виховання дітей у родині. З цією метою варто налагодити тісні зв'язки із батьками дитини. Узгоджувати плани родини учня із навчально-виховним процесом класу гри на кобзі та школи.

4. Застосування в навчально-виховний процес дитячої музичної школи *елементів діджиталізації*, інноваційних комунікаційних технологій з метою формування у дитини соціально значущої поведінки та розуміння її значущості. Саме таке застосування, на нашу думку, допоможе розвитку особистості учня, його пізнавального інтересу, патріотичної свідомості та громадянської активності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, можна констатувати, що заняття з гри на кобзі, вивчення українського фольклору та створення сприятливих педагогічних умов патріотичного виховання дозволить учню музичної школи сформувати любов до своєї Вітчизни, української музичної культури та активну життєву позицію громадянина своєї держави; в цілому підвищити рівень сформованості патріотизму та громадянських якостей. Перспективою подальших наукових досліджень буде розробка педагогічної технології формування патріотизму у старшокласників дитячих музичних шкіл в процесі навчання гри на кобзі.

Література

1. Єременко О. Кобзарства як культурологічного феномена: Шевченкова інтерпретація. *Матеріали науково-практичної конференції «Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX-XX століть: Шевченкознавчий дискурс» 29.05.2014.* Київ, 2014. С. 142-148. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4865/1/O_Yeremenko_29_5_14_konf_IS.pdf.
2. Кульчицький В. Педагогічні умови формування патріотичної вихованості учнів в умовах глобалізації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2020. Вип. 68(1). С. 20-24. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_1/5.pdf.
3. Полубоярина І. Компетентнісний підхід до мистецької освіти. *Аспекти історичного музикознавства*, 2016. № 8. С. 118–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/asismy_2016_8_15.
4. Слюсаренко Т. О. Бандурне мистецтво в українському культурному просторі (на прикладі бандурного виконавства Слобідського регіону XX – поч. XXI ст.) : *монографія*. Харків: Право, 2018. 224 с. URL: https://pravoizdat.com.ua/image/data/Files/517/3_Bandurne_mistectvo_vnutri.pdf.
5. Черемський К.П. Традиційне співоцтво. Українські співці-музиканти в контексті світової культури. Харків : Атос, 2008. С. 159.
6. Черемський К. П. Шлях звичаю. Харків : Глас, 2002. С. 6.
7. Poluboyarina I. Processes of Integration in the Professional Training of Musicians as the Basis for their Spiritual Development. *Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts*. Ed. Olga Oleksiuk. Newcastle upon Tyne, 2018. PP. 21-31. URL: <http://oleksyuk.com/wp-content/uploads/2020/07/Kembridzh-II-vidannya-Individual-Spirituality-in-Post-nonclassical-Arts-Education.pdf>

Полубоярина І.І.

Патріотичне виховання учнів дитячих музичних шкіл в класі кобзи

Анотація

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування патріотизму у учнів дитячих музичних шкіл засобами епічних музичних творів для кобзи. Визначено основне завдання сучасної української мистецької школи, яке полягає у вирішенні важливої проблеми реалізації ціннісних основ дитячої музичної освіти. Дано визначення поняття «кобзарство», яке характеризується патріотичним і громадянським спрямуванням, орієнтацією на виконання авторських та народних епічних творів, дум. Визначено, що саме у шкільному віці найдоцільніше прилучення учнів до патріотизму через вивчення високо художнього українського музичного репертуару для кобзи. Доведено, що головною метою процесу патріотичного виховання є моральна та психологічна підготовка дітей до захисту Вітчизни, служіння йому. Показано, що вивчення музичного репертуару для кобзи сприяє як формуванню патріотичних понять, так й удосконаленню інтересів та ідеалів учнів. Тому актуальним завданням сьогодення української дитячої музичної освіти є опанування знань народного фольклору, наявність прагнення відстоювати свої ідеали, активну життєву позицію, брати участь у житті українського суспільства. Обґрунтовано педагогічні умови патріотичного виховання учнів дитячих музичних шкіл: наповнення патріотичним змістом освітнього процесу дитячої музичної школи через застосування на заняттях з гри на кобзі високо художніх епічних дум українських професійних композиторів та аматорів; використання в навчально-виховному процесі таких форм позакласної роботи як участь у творчих конкурсах, олімпіадах різних рівнів, волонтерські заходи, просвітницька робота у місті та області, що сприяє розвитку інтелекту та емоцій вихованців шкіл; забезпечення патріотичного виховання дітей у родині; впровадження елементів діджиталізації в навчально-виховний процес музичної школи з метою формування у дитини соціально значущої поведінки та розуміння її значущості.

Ключові слова: патріотичне виховання, кобза, педагогічні умови формування патріотизму, учні дитячих музичних шкіл.
